

[West Coast Reserves Act, 1881, Amendment. Niu Tireni. Ture Whakatika, 1884, I "Te Ture Whakatau I Nga Rahui O Te Tai Hauauru, 1881."

Whakawhaititanga.

Ingoa.

- Ingoa Poto.
- Whakamaramatanga.
- Whakakorenga Ture Tawhito.
- Ahei te Kawana ki te panui i nga whenua kua karaatitia hei rahui.
- Kia mana te Kai-Tiaki o te Katoa ki te riihi ki te whakawhiti rahui.
- Ka ahei te Kai-Tiaki o te Katoa ki te tuku riihi.
- Me whaikupu te Kai-Tiaki o nga Rahui ki etahi Maori mohio.
- Ka ahei te tuku riihi mahi paamu mo nga tau toru tekau.
- Ka ahei te whakaroa atu ano i nga riihi kua tukua nei i mua.
- Ka taea e te Kawana te whakamana i nga riihi i tukua e nga [unclear: Rangatira] Maori.
- Etahi atu mana whakatuturu i nga riihi.
- Ka uru nga whakataunga a te Kooti ki roto ki nga karaati o muri mai nei. Haunga ia era i riihitia mai i mua.
- Ko nga riihi kua whakaetia ka taea ano to tuku kia whakahoutia.
- KA taea te whakahau kia ruuritia houtia etahi rahui, ka whakarite hou i nga reti.
- Me whakarite nga hea o nga tangata o roto o nga karaati me era e tika ana, me tuha nga reti i runga i taua tikanga.
- Ka ahei te hunga o te karaati me era e tika ana ki te whakarite tangata hei tango mai i a ratou reti.
- Ma te Kai-Tiaki o te Katoa o tiaki nga moni a era tangata kaore e tae mai ana ki te tango.
- Whakamana kia ahei ai te whakarite riiwhi mo nga tangata mate.

He Pire E Huaina Ana

HE TURE hei whakamarama i nga mana e tau ana ki te Kai-Tiaki o te Katoa i raro i "Te Ture Whakatau i nga Rahui o te Tai Hauauru, 1881, hei whakatikatika ano hoki i taua Ture.

NO REIRA KA MEINGATIA HEI TURE e te Runanga Nui o Niu Tireni, i raro ano i tona mana, nga tikanga e mau ake nei:—

- Te Ingoa Poto o tenei Ture ko "Te Ture Whakatika, 1884, i Te Ture Whakatau i nga Rahui o Te Tai Hauauru, 1881." Me haere tahi tenei Ture me whakakotahi ano me "Te Ture Whakatau i nga Rahui o te Tai Hauauru, 1881, a me whakahua tahi aua Ture ko "Te Ture Whakatau i nga Rahui o te Tai Hauauru, 1881,-1884."
- I roto i tenei Ture, me ka kore e rereke i nga kupu o roto:—
  - "Komihana" tonu tikanga ko tetahi komihana i whakaturia i raro i "Te Ture Whakatau i te Tai Hauauru (Aotearoa), 1880:"
  - "Whenua Raupatu" tona tikanga ko te whenua raupatu i whakahuaina i roto i "Te Ture Whakatau i nga Rahui o te Tai Hauauru, 1881,"
  - "Rahui" tona tikanga ko tetahi whenua i wehea atu i whakaritea i raro i "Te Ture Whakatau i te Tai Hauauru (Aotearoa), 1880."
  - "Kai-Tiaki o te Katoa" tona tikanga ko te Kai-Tiaki o te Katoa i whakaturia i raro i "Te Ture o te Tari Tiaki o te Katoa, 1872;" a i nga meatanga katoa mehemea ka tuku te Kai-Tiaki o te Katoa i tana whakaae i raro i tenei Ture, ki tetahi tuku, ki tetahi riihi ranei, ka meingatia na taua Kai-Tiaki o te Katoa me te Poari i whakaturia i raro i te Ture kua korerotia i runga ake nei.
  - "Taua Ture" tona tikanga ko "Te Ture Whakatau i nga Rahui o te Tai Hauauru, 1881."
- E whakakorea ana ikonei i roto i "Te Ture Whakatau i nga Rahui o te Tai Hauauru, 1881," katoa nga kupu o te tekiana waru e whai ana i enei kupu, "i runga i te tohutohu a te Kai-Tiaki mo te Katoa ka whakataua kia whakaherea e ia i raro i tenei Ture;" e whakakorea ana hoki ikonei "Te Ture Whakatikatika, 1883, i Te Ture Whakatau i nga rahui o te Tai Hauauru, 1881."
- Ahakoa kua whakaputaina etahi karaati i raro i te tekiana wha o "Te Ture Whakarau i te Tai Hauauru (Aotearoa), 1880," i te mea kaore ano kia panuitia aua whenua e karaatitia ana hei whenua rahui e whakaritea nei i roto i taua tekiana, ka ahei te Kawana i roto i tana Kaunihera i ia wa i ia wa ki te wehe

ki te whakarite i etahi o aua whenua o nga karaati, rahui ranei kia unuhia te here, kia tukua hoki i raro i taua Ture i tenei Ture ranei, ka ahei ano ki te whakatika i nga riihi o aua whenua kua tukua tera ranei e tukua e te Kai-Tiaki o te Katoa i raro i aua Ture.

Kaua e whakakorea te mana o tetahi karaati mo te whenua rahui i whakaputaina i raro i te mana o "Te Ture Whakatau i te Tai Hauauru (Aotearoa) 1880," i te mea kaore i wehea taua whenua, i rahuitia i karaatitia ranei i raro i taua ture.

- Ka tukua ki Te Kai-Tiaki o te Katoa kia mau ki a ia, me i whaimana mai ano i te timatanga o taua Ture, kia whakahaerea hoki e ia nga tikanga me nga mana katoa mo nga rahui ka tukua ki a ia hei mahi, i raro i nga tikanga o taua Ture me tenei Ture; a i raro i aua tikanga here i runga i te hoko i te riihi, tetahi atu tuku ranei e tau ana ki aua rahui, ka ahei ia ki te whakawhiti, ki te riihi ki te tuku pehea ranei i etahi o aua rahui ki tana e kite ai he mea tika kia peratia, i runga hoki i te whakahaere e ahua marama ana ki a ia, hei painga mo nga Maori na ratou aua rahui kia nohoia hoki te takiwa ki te tangata.
Kaore hoki he tikanga kia whakaae te Kawana ki nga whakawhitinga ki nga riihitanga ranei e te Kai-Tiaki o te Katoa i raro i aua mana, ahakoa nga kupu o roto o nga Karaati o aua rahui.
- Ka ahei te Kai-Tiaki o te Katoa ki te hanga riihi i raro i taua Ture me tenei Ture, a me mana taua riihi hei arai i te Kuini i era atu tangata katoa, ka mana ano hoki ia ki te whakaae kia whakakorea tetahi riihi pera, etahi atu riihi ranei i whakaputaina i mua i te mananga o tenei Ture, ka whaimana ano hoki ki te whakakore ia aua riihi.
- Ma te Kai-Tiaki o nga Rahui o te Tai Hauauru, i runga i tana whakahaere i nga mana ka whakataua ki a ia e taua Ture, i te mea e pai ana te pera me whai korero ia ki tetahi tangata Maori ki etahi tangata Maori ranei e mohio ana ki nga tikanga mo te wahi rahui e whakahaerea ana, a ka tono hoki ki aua tangata Maori kia whakahoia ratou i a ia i runga i tana mahi, a me haere nga mahi mo taua rahui kia ahua rite ki nga hiahia a nga Maori e whai take ana ki taua rahui.
- Ko ia riihi ka tukua i raro i taua Ture mo te mahi paamu me whakarite kia mutu i te toru tekau o nga ra o Hune e whai tuatahi ana i te mutunga o nga tau toru tekau timata atu i te tukunga o taua riihi, me utu ano nga moni reti o te wa i waenganui i te taenga atu o te tangata me te timatanga o tana riihi, i raro ano i nga tikanga me nga ritenga e maharatia ana e Te Kai-Tiaki o te Katoa he mea tika.
Ma te Kawana i roto i tana Kaunihera, i a ia e tuku ana i te riihi e whakarite nga utu mo nga whakapainga (me he pera) ki te Kai-reti i raro i aua riihi, mana hoki e whakarite te tikanga e utua ai e whakakorea ai ranei aua moni.
- Ko nga riihi mo nga mahi paamu kua whakaaetia nei i raro i te mana o taua Ture me whakaroa atu ano kia tau ai tona ra whakamutunga i te toru tekau o nga ra o Hune e whai tata ana i te mutunga o nga tau toru te kau mai i te timatanga o te riihi i raro ano i nga ritenga me nga tikanga e kitea ana e te Kai-Tiaki o te Katoa he mea tika.
- I te mea kua riihitia etahi whenua e etahi Maori a ko taua whenua kei roto i tetahi rahui i whakaritea i raro i "Te Ture Whakatau i te Tai Hauauru (Aotearoa), 1880," ka ahei te Kawana i roto i tana Kaunihera ki te whakamana i taua riihi mo nga tau i whakaritea ai, i raro ano i nga tikanga e whai ake nei:—
Kia marama te Kawana i runga i te ripoata a tetahi Komihana, ko nga tangata na ratou i tuku taua riihi, ko ratou nga rangatira o te iwi o te hapu ranei e pa ana ki taua whenua, a i whaitikanga ano ratou i runga i te tikanga Maori kia tu ko ratou hei kai-whakahaere a ko ratou ano i te whakarite i nga take o te iwi o te hapu ranei;
Kia hanga ano hoki he mapi tika ki runga ki te pukapuka o te riihi ma tetahi Kai-wea tika ano e mahi me whakaae hoki e te Komihana.
Ko aua whakataunga me tino tuturu me pumau tonu; engari hoki ko nga reti e utua ana e te kai-reti kua whakaaetia nei i raro i nga tikanga kua korerotia ake nei, me utu nga moni o taua riihi ki te Kai-Tiaki o te Katoa, mana e tuha ki nga tangata kua uru ki te karaati o taua whenua i raro i nga tikanga o taua Ture me tenei Ture.
Ko nga wea e whakaritea ana i raro i tenei tekihana kia whakamanaia ai te riihi, kei reira ma te tangata e reti ana i taua whenua e utu nga moni e pau ana i taua ruritanga.
- Ahakoa nga ritenga o Tekiona te tekau ma waru o taua Ture ka ahei te Kawana i roto i tona Kaunihera ki te Whakamana i nga riihi pena me era i whakahuatia i roto i te tekiona i mua ake i tenei i mahia aua riihi i mua o te paahitanga o taua Ture, i muri hoki o te paahitanga o te "Ture Whenua Raupatu uiui me te Whakawa i nga here here Maori, 1879," erangi ko aua whakamananga me haere tonu i raro i nga ritenga katoa o taua tekiona ra o mua ake nei i tenei.
- Katoa nga whakataunga whenua o mua atu nei a te Kooti Whakarite Whenua i roto i te takiwa rau-patu ki etahi Maori, na ko nga whenua o te iwi o te hapu ranei o aua Maori i karaatitia ano i muri mai, tenei ano ranei ka karaatitia; a tera ranei ko etahi rahui kua karaatitia kua wehea ranei mo to ratou iwi mo to ratou hapu ranei i roto i te takiwa rau-patu i raro i nga tikanga o "Te Ture Whakatau i te Tai Hauauru

(Aotearoa), 1880;" na ko aua whakataunga tuatahi ra me mea kua uru, kua whakangaromia atu ki roto ki nga Karaati me nga wehenga o muri mai. Na ko nga kiripi katoa tena pea i whakaputaina mo aua tu whakataunga me kua o whai mana.

Otiia ma te Kawana i roto i tona Kaunihera i te mea kua pai ia ki te ripoata o Te Kai Tiaki o te Katoa. Ko tetahi Maori e whai whenua ana i raro i tetahi kiripi tukunga whenua kua whakaurua ki tetahi karaati mo tetahi whenua kua tau ki tona iwi hapu ranei i mua o te putanga o te karaati, kua reti i taua wahi whenua kua whakawhiwhia nei ki a ia:

Mehemea i mahia paitia tikatia taua riihi a he utu tika utu pai mo nga Maori i te wa i mahia ai taua riihi;

Kei reira ka ahei te Kawana ki te whakamana i te riihi mo ana whenua mo nga tau i whakaritea i te tuatahi mehemea kua oti he mapi tika e tetahi Kai Ruri whai raihana a kua whakapirihia ki taua riihi mo taua whenua e retia ra a kua kitea e te Kai-Tiaki o te Katoa e pai ana; a ka ahei ano hoki ia ki te whakahau kia wehea te hea o taua Maori kai tuku reti kia rite ai tona hea o te whenua a ka mana ano ki te tohu tohu ki te Kai-Tiaki o te Katoa ki te tuku taua whenua hei reti ahakoa nga kupu e mau nei i te tekiona te tekau ma tahi o taua Ture.

- Ka ahei te Kai Tiaki o te Katoa ki te tango mai i nga kai reti nga whakakorenga o a ratou riihi i whakamanaia e Te Kawana i roto i tona Kaunihera i raro i tena Ture, i tenei ranei, a ka riwhitia ki te riihi hou mo nga whenua i roto o nga riihi kua whakakorea ra, erangi me nuku ake te utu o nga riihi hou me whakaaro ki nga whaka painga o te whenua, i runga hoki i nga tikanga o tera Ture me tenei hoki me nga ritenga katoa hoki i raro o aua Ture e oti tahi e Te Kai Tiaki o te Katoa me nga Maori no ratou taua whenua, me te hunga reti hoki.
- I te mea ka kitea i he te ruritanga o tetahi whenua o roto o te riihi i tukua i whakaaetia ranei i raro i te mana o taua Ture o tenei Ture ranei, ka ahei te Kai-Tiaki o te Katoa ki te whakarite kia weaina ano taua whenua e tetahi Kai-wea tika, mana hoki e whakatika e whakataua nga rohe o taua whenua, i te mea e kitea ana he mea tika i runga i taua wea hou o te whenua.
Ko te utu ma te tangata e riihi ana i taua whenua, i muri i te wea hou, me haere ano i te utu mo nga eka o te wea tawhito, me whakarite ano ki nga eka o te wea hou.
- Kia mohiotia ai nga paanga o nga tangata o roto o te karaati mo te whenua i karaatitia i rahuitia i raro i te tekihana wha o "Te Ture Whakataua i te Tai Hauauru (Aotearoa) 1880," kua tukua nei he riihi kua whakaaetia nei ranei he riihi i raro i nga tikanga o taua Ture me tenei Ture, a kia ata tika haere ai te utu i nga reti o aua riihi ki nga tangata e whaitake ana ki reira, ma te Kai-Tiaki o te Katoa e whakahau te Kai-Tiaki o nga Rahui o te Tai-Hauauru, me tuara ia e tetahi Ateha mohio, me whiriwhiri me whakataua e raua nga paanga o nga tangata o te karaati e tika ana kia whiwhi i etahi o nga moni o te riihi o aua whenua e rihihia ana; a ko nga tangata o roto o nga karaati me nga tangata e whaitake ana ki aua rahui me haere i raro i ta raua whakataua.
A ma te Kai-Tiaki o te Katoa i ia wa i ia wa e utu aua reti kua hui haere ra ki ia tangata o te karaati i te mea e tika ana i runga ano i ta raua whakaritenga; a ki te mate tetahi Maori e tika ana kia puta he reti ki a ia, ki te ngaro ranei, ki te kore noa ranei e puta ake, ki te kore ranei e whakaae ki te tango i aua moni, ma te Kai-Tiaki o te Katoa e pupuri te wahi o te reti mana, kia tonoa rano e ia; na mehemea kua mate taua Maori me utu e te Kai-Tiaki tona wahi o te reti ki te kai-riiwhi mona (mehemea ra he kai-riiwhi) i runga i te whakaaturanga ake i te *ota* whakaturanga riiwhi a tetahi Komihana a tetahi tangata ke atu ranei e whai mana ana i te ture hei hanga pera; a e kore e taea te whakahe tetahi pukapuka whakaatu i te utunga reti e hoatu ana i raro i nga tikanga o tenei Ture.
- Ka ahei noa atu i runga i te ture etahi tangata o nga karaati mo nga rahui e whakahaerea ana i raro i taua Ture, me tenei Ture, etahi ranei o ratou, ahakoa pakeke aua tangata kaore ranei, ki te tuhi atu i raro i tona ringaringa haina rawa i te aroaro o te Kai-Tiaki Whakataua i nga Rahui o te Tai Hauauru i te aroaro ranei o tetahi tangata e whakaritea ana e ia hei whakatu i tetahi i etahi ranei o aua tangata o te Karaati hei tango i tetahi wahi i etahi wahi ranei o nga reti a te tangata a nga tangata ranei e whakatu ra i a ratou, na ko te pukapuka e tuhia ana e te tangata e nga tangata ranei e whakaritea peratia ana ka tika tonu hei whakaatu kua utua aua reti tetahi wahi ranei.
- i te mea ka kore he Maori e tika ana kia riro i a ia te reti te moni ranei o tetahi rahui o tetahi wahi ranei o tetahi rahui e whakahaerea ana i raro i taua Ture, me tenei Ture na me pupuri e te Kai Tiaki o te Katoa aua reti me aua moni i runga i te tikanga tiaki mo era mahi e tohutohua ana e te Kawana i roto i tona Kanuihera.
- Ko te mana i hoatu ki runga ki tetahi Komihana hei wha kawa hei whakataua i te tika kia tu he kai-riiwhi ki nga whenua a nga Maori kua mate a e takoto ana i roto i te takiwa rau-patu me haere tonu a me pa atu hoki ki nga whenua kua whakaputaina nei te karaati i mua ano i taua whiriwhiringa whakataunga ranei.